

STORTINGET

Representantforslag 51 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Sveinung Stensland, Ine Eriksen Søreide, Mari Holm Lønseth, Hårek Elvenes, Mahmoud Farahmand, Ingunn Foss og Ingjerd Schou

Dokument 8:51 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sveinung Stensland, Ine Eriksen Søreide, Mari Holm Lønseth, Hårek Elvenes, Mahmoud Farahmand, Ingunn Foss og Ingjerd Schou om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning

Til Stortinget

Bakgrunn

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i verden er betydelig forverret de siste tiårene. Utviklingen er preget av økt rivalisering mellom stormaktene, fremvekst av illiberale og autoritære stater og mer sammensatt virkemiddelbruk. Den teknologiske utviklingen og økt digitalisering har ført til at statlige og ikke-statlige aktører har et større virkemiddelapparat til å utøve påvirkning og til å forfølge sine strategiske interesser. Disse utviklingstrekkene er beskrevet blant annet i Meld. St. 5 (2020–2021) kapittel 3 og Dokument 8:146 S (2021–2022) og får konsekvenser for norsk sikkerhetspolitisk tenkning.

Utviklingen har også ført til at skillet mellom stats-sikkerhet og samfunnssikkerhet har blitt mer utydelig. I Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) sin rapport nr. 21/01132 om Samfunnsutvikling frem mot 2030, utfordringer for politiet, PST og påtalemyndigheten punkt 6.1. beskrives utviklingen slik:

«På samme måte som skillet mellom stats- og samfunnssikkerheten blir mer utydelig, gjør samfunnsutviklingen og spesielt kriminalitetsutviklingen i det digitale rom det vanskeligere å trekke skillet mellom krimi-

nalitet og sikkerhetstruende virksomhet. Det er derfor behov for i større grad å se trusler mot statssikkerheten, mot samfunnssikkerheten og mot individets sikkerhet i sammenheng».

Slik situasjonen har utviklet seg etter Russlands angrepskrig mot Ukraina i 2022, er det avgjørende at norske myndigheter øker beredskapen på alle områder. I forbindelse med flere observasjoner av droner i tilknytning til norske flyplasser og olje- og gassinstallasjoner uttalte assisterende sjef for Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Hedvig Moe, onsdag 19. oktober 2022 følgende:

«Etterretningstrusselen fra Russland er skjerpet, sammenlignet med hva den var før krigen i Ukraina. Vi ser en høyere risikovilje hos Russland. De har mer å vinne og mindre å tape på å være mer offensive».

Behov for nye og tydeligere hjemler og virkemidler

Forslagsstillerne viser til at selv om et nesten samlet storting gikk inn for en styrking av beredskapen i forbindelse med behandlingen av Prop. 78 S (2021–2022), jf. Innst. 270 S (2021–2022), mangler det hjemler og virkemidler for å forebygge og drive effektiv etterretning mot statlige og ikke-statlige aktørers forsøk på påvirkning og innblanding. For det første er det behov for en tydeliggjøring og styrking av mandatet til PST. I evalueringsrapporter etter alvorlige hendelser og kriser som terrorangrepet 22. juli 2011 og koronapandemien har det blitt pekt på viktigheten av tydelig ansvarsfordeling mellom departementene og underliggende etater, se for eksempel NOU 2012: 14 kapittel 19 og NOU 2022: 5 kapittel 4.

PST er innenlands sikkerhets- og etterretningstjeneste i Norge og har det primære ansvaret for å innhente informasjon om trusselaktører i Norge. Det innebærer blant annet å følge med på og å kartlegge utviklingen i trusselbildet over tid, og å avdekke nye fenomener som kan utgjøre en trussel. For at PST skal fylle rollen og de forventningene det innebærer, særlig i et samfunn hvor kommunikasjonen og samhandlingen er mer fragmentert og uoversiktlig enn tidligere, er PST avhengig av et klart mandat og tydelige hjemler.

Mangel på et tydelig, lovfestet mandat kan gjøre grensen mot andre etater og tjenesters ansvarsområder uklar. Det øker risikoen for blindsoner. En klar hjemmel for PSTs etterretningsoppdrag i politiloven vil bidra til å gjøre grensen mot Etterretningstjenestens ansvarsområde tydeligere, og på den måten sikre at tjenestene i større grad utfyller hverandre. Det er derfor også viktig at PSTs funksjon som sikkerhetstjeneste gjenspeiles i politiloven.

For det andre er det nødvendig å oppdatere og tilpasse hjemlene til politiet og PST, slik at de er tilpasset trusselbildet og den teknologiske og samfunnsmessige utviklingen.

I PSTs nasjonale trusselvurdering for 2022 fremgår det at

«[d]igitale plattformer vil fremdeles være de viktigste arenaene for radikaliserings- og høyreekstremisme. De mest sentrale arenaene er digitale applikasjoner der høyreekstremister kan kontakte hverandre, ytre ekstreme synspunkter og dele høyreekstremt materiale».

PST beskriver også at

«[s]om følge av Norges medlemskap i FNs sikkerhetsråd er etterretningstrusselen mot utenrikstjenesten forhøyet. Dette gjelder spesielt på det digitale området. Dette trusselbildet vil vedvare i 2022. Trusselen vil hovedsakelig komme fra Kina og Russland».

Skal PST være i stand til å fylle rollen som innenlands etterretningstjeneste, må PSTs mulighet til å kartlegge og følge med i det digitale rom styrkes. Det er derfor behov for en klar hjemmel som gir PST anledning til å lagre, systematisere og analysere større mengder åpent tilgjengelig informasjon.

Det er behov for å angi i politiloven at PST er Norges nasjonale innenlands etterretningstjeneste, samt å klargjøre hva det innebærer, og samtidig gi hjemmel til å behandle åpent tilgjengelig informasjon. Det vil innebære en betydelig styrking av PSTs evne til både å kartlegge radikaliserings- og ekstreme subkulturer på internett, å avdekke statlig styrte påvirkningskampanjer og å følge med på fremmede staters oppkjøp av samfunnsmessig infrastruktur. Det vil også gjøre PST bedre i stand til å yte god beslutningsstøtte gjennom trussel- og etterretningsvurderinger basert på et bredere informasjonstilfang.

For øvrig vises det til høringsnotatet regjeringen Solberg sendte på høring 7. oktober 2021 om endringer i politiloven og politiregisterloven mv., med høringsfrist 7. januar 2022.

Videre er det behov for et sterkere strafferettslig vern mot uønskede påvirkningsaksjoner rettet mot beslutninger eller den allmenne meningsdannelsen i Norge utført av eller i samarbeid med fremmed etterretningstjeneste. Forslagsstillerne viser til høringsnotatet regjeringen Solberg sendte på høring 12. mai 2021 om endringer i straffeloven mv., hvor det ble foreslått å innføre to nye bestemmelser om kriminalisering av påvirkningsvirksomhet i straffeloven §§ 130 og 130 a.

I Etterretningstjenestens trussel- og risikovurdering («Fokus») for 2022 uttales det blant annet:

«Fremmede stater gjennomfører påvirkningsaktivitet for å endre det offentlige ordskeftet, holdninger, beslutninger eller utfall i andre stater eller i multilaterale organisasjoner. Påvirkningsaktivitet går utenpå legitim diplomatisk virksomhet og meningsutveksling, og kan skje åpent så vel som fordekt.

Russland og Kina har over tid vist vilje og evne til innblanding i politiske prosesser i vestlige land. Russiske medier har forsterket eksisterende konspirasjonsteorier om biologisk krigføring og covidvaksiner. De siste månedene har Russland søkt å påvirke meningsdannelsen i Vesten ved å framstille NATO og Ukraina som aggressorer i Ukrainaspørsmålet».

Det er grunn til å tro at påvirkningsaktiviteten mot Norge og andre NATO-land vil øke etter Russlands angrepskrig mot Ukraina og NATO-utvidelsen mot øst. Fremmede maktters forsøk på påvirkning av beslutninger og det offentlige ordskeftet er en trussel mot åpne og frie demokratier. For å sikre at slik påvirkningsvirksomhet avdekkes og iverksettes, er det viktig at PST og E-tjenesten samarbeider tett, og at PST gis nødvendige prosessuelle virkemidler til å avdekke og etterforske slike handlinger. Forslagsstillerne mener også det er behov for å øke strafferammen for brudd på sanksjonsloven, slik at strafferammen er harmonisert med for eksempel eksportkontrollloven og tilsvarende bestemmelser i Norges naboland.

I tillegg til å kriminalisere påvirkningsvirksomhet mener forslagsstillerne det er behov for en helhetlig gjennomgang av straffelovens kapittel 17 om vern av Norges selvstendighet og andre grunnleggende nasjonale interesser. Bakgrunnen er endringene i den sikkerhetspolitiske situasjonen og trusselbildet. Det er derfor behov for en gjennomgang for å sikre et sterkere vern av grunnleggende nasjonale interesser og Norges selvstendighet.

Det er også behov for å få på plass et klart hjemmelsgrunnlag for å sikre at politiet og andre etater gis anledning til aktivt å motvirke ulovlig bruk av droner. Forslagsstillerne mener blant annet at ekomloven må endres slik at retten som politiet, Nasjonal sikkerhetsmynd-

dighet (NSM) og Etterretningstjenesten har til å ta i bruk frekvenser som er tildelt andre, utvides. Politiet bør gis egen hjemmel i ekomloven til å ta i bruk frekvenser for å uskadeliggjøre farlige gjenstander dersom det er fare for liv, helse og sikkerhet. De nødvendige endringene som etterspørres, ble foreslått i regjeringen Solbergs forslag til ny ekomlov, som ble sendt på høring før sommeren 2021. Høringsfristen gikk ut i oktober 2021. Forslagsstillerne mener videre at det er på tide å revidere Norges dronestrategi fra 2018, slik at strategien tar høyde for den senere teknologiske utviklingen og endringene i den sikkerhetspolitiske situasjonen.

Tiltak mot informasjons- og valgpåvirkning

De siste årene har man sett en økende trussel fra utenlandske aktører knyttet til forsøk på innblanding i og påvirkning av demokratiske prosesser og valg. Selv om det ikke ble avdekket forsøk på påvirkning av stortingsvalget i 2021, har FFI avdekket at

«utenlandske, ikke-statlige aktører er aktive i å spre desinformasjon til et norsk publikum»

jf. FFI-rapport 21/02746 Uønsket utenlandsk påvirkning? – kartlegging og analyse av stortingsvalget 2021. I rapporten pekte FFI på at påvirkningsoperasjoner skjer indirekte og subtilt, og at slike undersøkelser i fremtiden burde skje over et lengre tidsrom.

Forslagsstillerne foreslår derfor at Stortinget ber regjeringen igangsette kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med både kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Ifølge FFI-rapport 22/01424, Scenarier for uønsket påvirkning i forbindelse med norske valg, er det i dag et

«åpent spørsmål hvem som skal ha det overordnede ansvaret for å fange opp og gjenkjenne spredning av desinformasjon».

Det er derfor behov for en gjennomgang og klargjøring av fordelingen av ansvar og oppgaver knyttet til informasjonsmiljøet.

Skjerpelser i eksportkontrollforskriften

Norsk forsvarsindustri er verdensledende innen en rekke områder, blant annet missilteknologi, luftvern, ammunisjon, undervannssystemer, ubemannede autonome farkoster, komposittmaterialer, kommando-, kontroll- og kommunikasjonssystemer og kryptoteknologi. Norske forsvarsbedrifters unike posisjon gjør norsk forsvarsteknologi ettertraktet på det internasjonale markedet, til både sivil og militær anvendelse i fred, krig og krig.

En forsvarsindustri i vekst gir betydelig verdiskaping og tusenvis av arbeidsplasser i Norge, med omfattende positive ringvirkninger for sivil teknologiutvikling og sivile kompetansemiljøer. Samtidig stilles samfunnet overfor flere utfordringer. Stater som er sanksjonert av Norge og det internasjonale samfunn for øvrig, ønsker tilgang til norsk forsvarsteknologi og forsøker vedvarende å skaffe seg denne tilgangen, både åpenlyst og fordekt. Motivene for omgåelse av sanksjoner kan variere, men kan eksempelvis være operative og militære behov, økonomisk vinning eller industrispionasje.

Mens norske forsvarsbedrifter som regel har gode rutiner og verktøy for å beskytte sin unike teknologi, ser man at autoritære stater i økende grad forsøker å få tilgang til teknologi, kunnskap og kompetanse som kan få militær anvendelse gjennom norske universiteter, høyskoler og forskningsmiljøer. De siste årene er flere tilfeller av etterretningsvirksomhet og ulovlig kunnskaps-overføring i norsk akademia avdekket.

Verktøyene norske myndigheter har for å forhindre slik virksomhet, er i dag ikke gode nok. Dersom det ikke fattes tiltak, vil norske kunnskapsmiljøer og akademia forbli sårbare i møte med det økende etterretningstrykket og stadig mer avanserte forsøk på omgåelse av eksportkontrollregelverket. Sett i lys av den betydelig forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen landet nå befinner seg i, utgjør fordekt kunnskapsoverføring en alvorlig sikkerhetsrisiko for Norge.

For regjeringen Solberg var det av stor betydning å begrense autoritære staters tilgang til norsk forsvarsteknologi, også gjennom kunnskapsmiljøer og akademia. I regjering iverksatte Høyre derfor et viktig arbeid for å tydeliggjøre kontrollen med kunnskapsoverføring gjennom innstramminger i eksportkontrollforskriften, som omtalt i Meld. St. 35 (2020–2021) og Meld. St. 25 (2019–2020).

Enkelt forklart innebærer dette at land Norge ikke eksporterer forsvarsmateriell eller annen sensitiv teknologi til, heller ikke skal kunne tilegne seg denne teknologien ved norske universiteter, høyskoler og forskningsmiljøer. Autoritære stater Norge ikke har sikkerhetssamarbeid med, skal ikke via akademia kunne omgå Norges gjennomgående restriktive praksis og regelverk for eksport av forsvarsmateriell.

Regjeringen sendte tidligere i år forslag til endringer i eksportkontrollforskriften på høring.

Endringene omfatter kort oppsummert en tydeliggjøring av eksportkontrollregelverket, slik at man får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter. Det er bra at forskriftsendringene er sendt på høring, men høringsfristen utløp i slutten av juni i år, og det er allerede fire måneder siden. Gitt den svært alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen landet nå står i, mener forslagsstillerne det er avgjørende at re-

gjeringsen får fortgang i dette arbeidet og snarest mulig implementerer nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at en får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å lovfeste og tydeliggjøre PSTs oppdrag som innenlands etterretnings- og sikkerhetstjeneste så snart som mulig.
2. Stortinget ber regjeringen igangsette et arbeid med å revidere bestemmelsene i straffeloven kapittel 17, med det formål å tilpasse bestemmelsene til den sikkerhetspolitiske situasjonen og sikre et sterkere vern av grunnleggende nasjonale interesser og Norges selvstendighet.
3. Stortinget ber regjeringen utrede og legge frem forslag om å harmonisere strafferammen for brudd på sanksjonsloven med strafferammen for brudd på eksportkontrollloven og lignende bestemmelser i andre sammenlignbare land.
4. Stortinget ber regjeringen så snart som mulig fremme forslag om å kriminalisere samarbeid med fremmed etterretningstjeneste om å utøve påvirkningsvirksomhet.
5. Stortinget ber regjeringen snarest sørge for at politiet og andre etater gis nødvendige hjemler for effektivt å reagere mot ulovlig bruk av droner.
6. Stortinget ber regjeringen snarest revidere Norges dronestrategi.
7. Stortinget ber regjeringen umiddelbart igangsette en kartlegging av uønsket informasjonspåvirkning fra utenlandske aktører i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2023 og stortingsvalget i 2025. Kartleggingen skal blant annet fange opp forsøk på påvirkning av nordmenns virkelighetsoppfatning, verdier og tillit over tid.
8. Stortinget ber regjeringen sikre klare ansvarsforhold i spørsmål om håndtering av informasjonspåvirkning, herunder ansvaret for å kartlegge og analysere informasjonsmiljøet løpende, på tvers av sektorer.
9. Stortinget ber regjeringen snarest gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at man får mer målrettet kontroll av kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.

29. november 2022

Sveinung Stensland

Ine Eriksen Søreide

Mari Holm Lønseth

Hårek Elvenes

Mahmoud Farahmand

Ingunn Foss

Ingjerd Schou